

*М. Л. Шабдінов,
м. Сімферополь*

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито сутність педагогічних умов, наповнення якими середовища освітньої галузі “Технології” має забезпечити достатньо високий рівень готовності старшокласників до професійного самовизначення.

Ключові слова: педагогічні умови, професійне самовизначення старшокласника, технологічна підготовка.

Соціалістична система, що зосередилася на розвитку масового виробництва в умовах командно-адміністративної системи управління, виявилася не в змозі використати людський потенціал як найважливіше джерело розвитку виробництва конкурентоспроможних на світовому ринку товарів і послуг у післяіндустріальному світі, що й стало причиною її повної руйнації в нашій країні до кінця ХХ ст. Торкнулося це також і створеної в радянські часи системи формування професійного самовизначення старшокласників (ПСС), яка виявилася неефективною для вирішення завдань ринкової економіки.

Теоретичний аналіз наукових досліджень проблеми формування в старшокласників професійного самовизначення дав змогу дійти висновку про те, що в сучасній виховній теорії та практиці вчені все частіше звертаються до нової тактики та технології педагогічної роботи, спрямованої на активізацію механізмів професійної самооцінки, самопізнання та самовдосконалення особистості. Для досягнення такої мети й пропонується вченими (І. Бех, Є. Климов, О. Коберник, О. Мельник, В. Сидоренко, М. Тименко, Б. Федоришин та інші) модернізувати традиційну систему професійної орієнтації учнівської молоді, удосконаливши її зміст та педагогічні умови його реалізації в різних типах навчальних закладів і залежно від специфіки обраної сфери професійної діяльності.

Проте в сучасних умовах стрімкої розбудови технологічного напрямку профільного навчання у старшій школі питання професійного самовизначення вирішуються не повною мірою. І це закономірно, адже навчально-виховне середовище технологічної підготовки, згідно із затвердженими Державними стандартами середньої освіти в Україні (2004 [3]), дає змогу старшокласникам уточнити майбутній соціально-професійний статус і розпочати, через активну пізнавально-перетворювальну діяльність, формування необхідних для обраної у сфері інженерно-технічних та робітничих професій (ІТРП) професійно важливих якостей [4].

Саме тому метою статті є розкриття сутності педагогічних умов, наповнення якими середовища освітньої галузі “Технології” має забезпечити достатньо високий рівень готовності старшокласників до професійного самовизначення (далі ГСПС).

Обґрунтуємо це твердження. Поняття “педагогічна умова” розглядається в сучасних дослідженнях як обставина (С. Гончаренко [2]), яка сприяє розвитку певного

педагогічного процесу. Уведення в традиційний навчально-виховний процес такої “обставини” має забезпечити досягнення заздалегідь заданого результату, яким у нашому дослідженні є готовність старшокласників до професійного самовизначення у сфері ІТРП. Така мета досягається через низку проміжних завдань: підвищення когнітивної складності й адекватної самооцінки системи знань старшокласника про себе та майбутню обрану або ж бажану професію; забезпечення диференційованого ставлення до різноманітних робітничих та інженерно-технічних професій і самоприйняття себе як суб’єкта обраної професії; розвиток комплексу необхідних для обраної у сфері робітничих та інженерно-технічних професій професійно важливих якостей, якими є наприклад, наполегливість, професійна мобільність, і проектно-технологічних умінь.

Вирішити ці завдання ми в змозі у відповідно організованому середовищі формування професійного самовизначення учнів. Не важко помітити, що введення в навчально-виховний процес певних педагогічних умов передбачає визначення кінцевої мети формування (зміни у структурі ГСПС) та проміжних завдань (зміни у показниках структури ГСПС), яких можливо досягти за допомогою відповідних педагогічних засобів. Сучасні тактики та технології профорієнтаційної роботи, розкриті у працях вітчизняних учених (узгодження змісту профільних програм профорієнтаційного спрямування тощо) і виступають педагогічними умовами, упровадження яких підвищує рівень сформованості певного явища (спрямованості, інтересів, мотивів, якостей особистості тощо).

На важливості другої складової процесу “формування” наголошує у своїх працях І. Бех [1]. Учений стверджує, що поняття формування не вичерпується цим змістом, воно передбачає також процес утворення під впливом різних соціальних дій особливого типу системних відносин усередині цілісної психологічної організації особистості [1, с.237]. Поняття “формування” у тій частині, де йдеться про організацію способів впливу на особистість, доводить учений, урівнюється з поняттями “навчання” і “виховання”. Слід зважати на те, що і виховання і навчання як процеси складаються з діяльності педагога і власної діяльності дитини.

Отже, уведення в процес технологічної підготовки учнів старших класів певних педагогічних умов має забезпечити цілеспрямоване формування педагогом профорієнтаційної діяльності старшокласників через активну участь в ній самої дитини як суб’єкта цієї діяльності. Метою діяльності учня у цілеспрямовано організованому педагогом профорієнтаційному середовищі технологічного напрямку профільного навчання має бути його готовність до професійного самовизначення у сфері ІТРП. При цьому цілеспрямовано організований профорієнтаційний процес й задає сутність педагогічних умов, які дають змогу досягнути поставленої вихователем мети.

Таким чином, першим етапом формування готовності до професійного самовизначення старшокласників, які розпочинають навчання в міжшкільному навчально-виробничому комплексі (МНВК), є педагогічне забезпечення пізнавально-пошукової профорієнтаційної діяльності учнів старших класів через виконання ними професіографічно-дослідницьких завдань. Виконання таких завдань і має, на нашу думку, забезпечити вибір кожним учнем такого навчального

профілю з-поміж діючих в МНВК, який відповідає його професійним інтересам, намірам, можливостям і бажанню оволодіти в майбутньому обраною професією.

Упровадження першого етапу формування ГСПС вирішує надзвичайно широке коло проблем: для учнів – вибір профілю навчання й побудова індивідуальної навчальної програми; для міжшкільного навчально-виробничого комбінату – комплектування профільних класів залежно не лише від кількості бажуючих, а й від їхньої можливості досконало оволодіти змістом обраного профілю.

Проте для підвищення когнітивної складності й адекватної самооцінки системи знань старшокласника про себе та майбутню професію, а тим більше забезпечення їхнього диференційованого ставлення до професій і самоприйняття себе як суб'єкта обраної робітничої або ж інженерно-технічної професії лише пізнавально-пошукового етапу недостатньо. Тому наступним нами виокремлено проектно-позиційний, який передбачає оволодіння учнями старшої школи змістом курсу профорієнтаційного спрямування “Професійне самовизначення у сфері інженерно-технічних і робітничих професій” [4].

Наступний етап формування ГСПС – практично-результативний. Змістом цього етапу нами визначено професійні випробування в формі проектно-технологічних завдань, які старшокласники виконують під час практичних робіт, навчальної та виробничої практики з профільних предметів, спеціалізованих курсів допрофесійної підготовки та професійного навчання, курсів за вибором, факультативів, індивідуальних та групових занять.

Отже, уведення в традиційний навчально-виховний процес технологічного напрямку профільного навчання такої “обставини”, як реалізація визначених нами пізнавально-пошукового, проектно-позиційного та практично-результативного етапів формування ГСПС і становлять сутність педагогічних умов, які забезпечують залучення учнів до відповідної профорієнтаційної діяльності. Обґрунтовані педагогічні умови забезпечуватимуть організацію такої самодіяльності старшокласника, що, врешті-решт, призведе: до підвищення когнітивної складності й адекватної самооцінки системи знань старшокласника про себе та майбутню обрану або ж бажану професію; до формування необхідних професійно важливих якостей, якими у сфері робітничих та інженерно-технічних професій є наполегливість, професійна мобільність і проектно-технологічних умінь; забезпечить диференційоване ставлення до різноманітних робітничих та інженерно-технічних професій і самоприйняття себе як суб'єкта обраної професії.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 24 від 14 січня 2004 року.
4. Шабдінов М. Л. Формування професійного самовизначення старшокласників у процесі технологічної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / М. Л. Шабдінов. – К. : Ін-т проблем виховання НАПН України, 2010. – 307 с.